

NEGROŽINIO (DALYKINIO) TEKSTO SKAITYMO GEBĖJIMŲ UGDYMAS/IS PRADINĖSE KLASĖSE

Doc. dr. Elena Marcelionienė

Anotacija. Paskaitoje bus analizuojamos negrožinio teksto skaitymo problemos I – IV klasėse. Gebėjimas skaityti informacinius tekstus – viena iš komunikavimo kompetencijos dalių. Gebėti perskaityti – suprasti – perimti (interiorizuoti) dalykinio teksto turinį – vienas iš svarbiausių pasaulio pažinimo būdų. Kad vaikas galėtų juo efektyviai naudotis, jį reikia mokyti tai daryti. Todėl jau pradinėse klasėse turi būti sudaryta aiški, šio amžiaus tarpsnio vaikui suprantama sistema ir sukurtos ar numatytos strategijos negrožinio teksto skaitymo gebėjimams ugdyti/s.

Lietuvių kalbos bendroji programa (2008) apie negrožinio teksto skaitymą

Baigdami II klasę mokiniai turi gebėti:

Orientuotis vadovėlyje – susirasti reikiamą tekstą, pratimą, užduotį, vadovautis sutartinių ženklų reikšmėmis.

Mokytis skaityti ir teisingai suprasti negrožinį tekstą, rasti jame reikiamą informaciją.

Baigdami III klasę mokiniai turi gebėti:

Mokytojui padedant rasti reikiamą informaciją vadovėliuose, žodynuose, enciklopedijose, internete ir kt., ją suprasti.

Gebėti skaityti negrožinį tekstą, teisingai suprasti pateiktą informaciją, skirti svarbiausius ir antraeilius dalykus.

(BP, P. 96)

ŠIUOLAIKINĖ SKAITYMO SAMPRATA

- **Skaitymas** – individo gebėjimas suprasti, apmąstyti rašytinius tekstus, juos vertinti ir jais naudotis, siekiant įgyvendinti savo tikslus, plėsti žinias ir galimybes bei veiksmingai dalyvauti visuomenės gyvenime. (PIRLS, 2001)
- **Skaitymas** – gebėjimas suprasti ir naudoti tas rašytinės kalbos formas, kurios reikalingos gyvenant visuomenėje ir / arba vertingos individui. (PIRLS, 2011)

ŠIUOLAIKINĖ SKAITYMO SAMPRATA

- **„Skaitymas** – tai prasmės kūrimo ir problemų sprendimo veikla, kuri yra juo našesnė ir lankstesnė, juo dažniau yra taikoma.“ (M. Clay)
- **„Skaitytojas** ne tik atkuria puslapyje surašytus žodžius, bet ir iš teksto konstruoja reikšmę. Reikšmė yra tai, kas aktyviai kuriama, o ne kas pasyviai gaunama.“(D. Buehl)
- **Skaitymas** - skaitomų tekstų (ar jų atitikmenų, pvz., schemų, žemėlapių ir kt.) supratimas ir naudojimas materialia ir dvasine prasme.

SKAITYMO NAUDOS VAIKUI

Negrožiniai tekstai vaikų literatūroje

```
graph TD; A[Negrožiniai tekstai vaikų literatūroje] --> B[Mokslo populiarinamieji:]; A --> C[Publicistiniai:]; A --> D[Administraciniai:];
```

Mokslo populiarinamieji:

- apie gamtą
- istoriją
- techniką
- kalbą
- ...

Publicistiniai:

- apie šiandienos aktualijas
- istoriją
- asmenybes
- knygas
- ...

Administraciniai:

- skelbimas
- telegrama
- reklama
-

Negrožiniai tekstai vadovėliuose

Mokslo populiarinamieji, mokomieji tekstai arba jų ištraukos:

gamta

kalba

asmenybės

technika

istorija

literatūra

vietovės

**mokomieji – ir
vadovėlis**

Publicistika:

straipsniai, skirti vaikams

pačių vaikų straipsniai periodikoje

Administraciniai:

skelbimai

rašteliai

...

Buitiniai:

valgių receptai

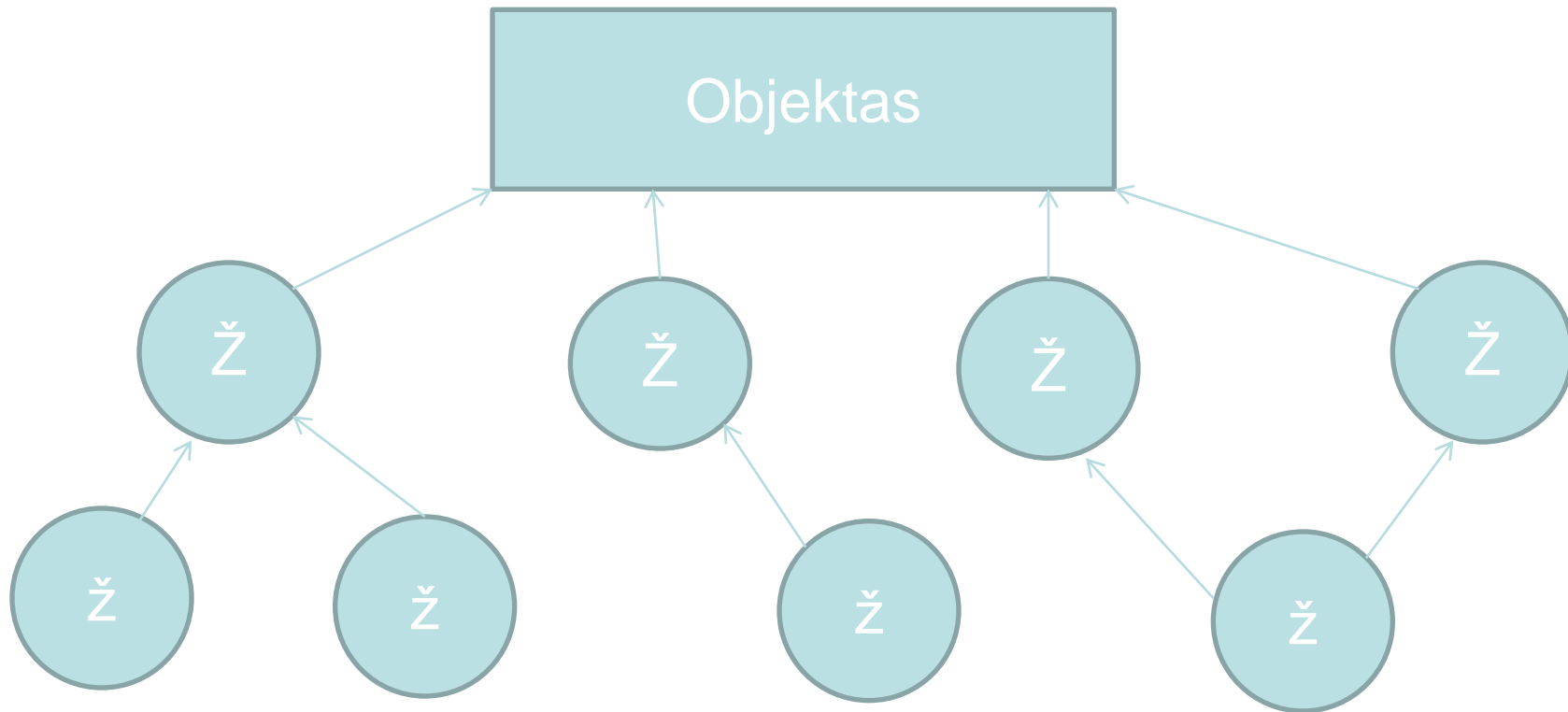
instrukcijos

...

INFORMACINIŲ (DALYKINIŲ) TEKSTŲ POBŪDIS (TIPAI)

Informacinio teksto pobūdis (tipas)	Teksto paskirtis, tikslas (intencija)	Teksto žanras, pavyzdys
Informuojantis (mokomasis, mokslinis)	Suteikti žinių, perteikti faktus.	Enciklopedijos, vadovėlio, žinyno, mokslo žurnalo ir kt. straipsnis.
Argumentuojantis (įrodantis, įtikinantis)	Įrodyti informacijos tikrumą, svarbą ir paveikti skaitytojo požiūrį į tą dalyką.	Recenzija, atsiliepimas, interpretacija, mokslo straipsnis ir kt.
Apeliuojantis (paveikiantis)	Paveikti skaitytojo (klausytojo) nuomonę.	Reklama, politinė kalba, pamokslas ir kt.
Norminantis (nustatantis taisykles)	Suteikti žinių ir paveikti skaitytojo elgesį.	Taisyklės, įsakymai, elgesio taisyklės, instrukcijos ir kt.
Išreiškiantis (jausmus)	Išreikšti jausmus, emocijas ir paveikti skaitytoją.	Dienoraštis, laiškas ir kt.

INFORMUOJANTIS TEKSTAS

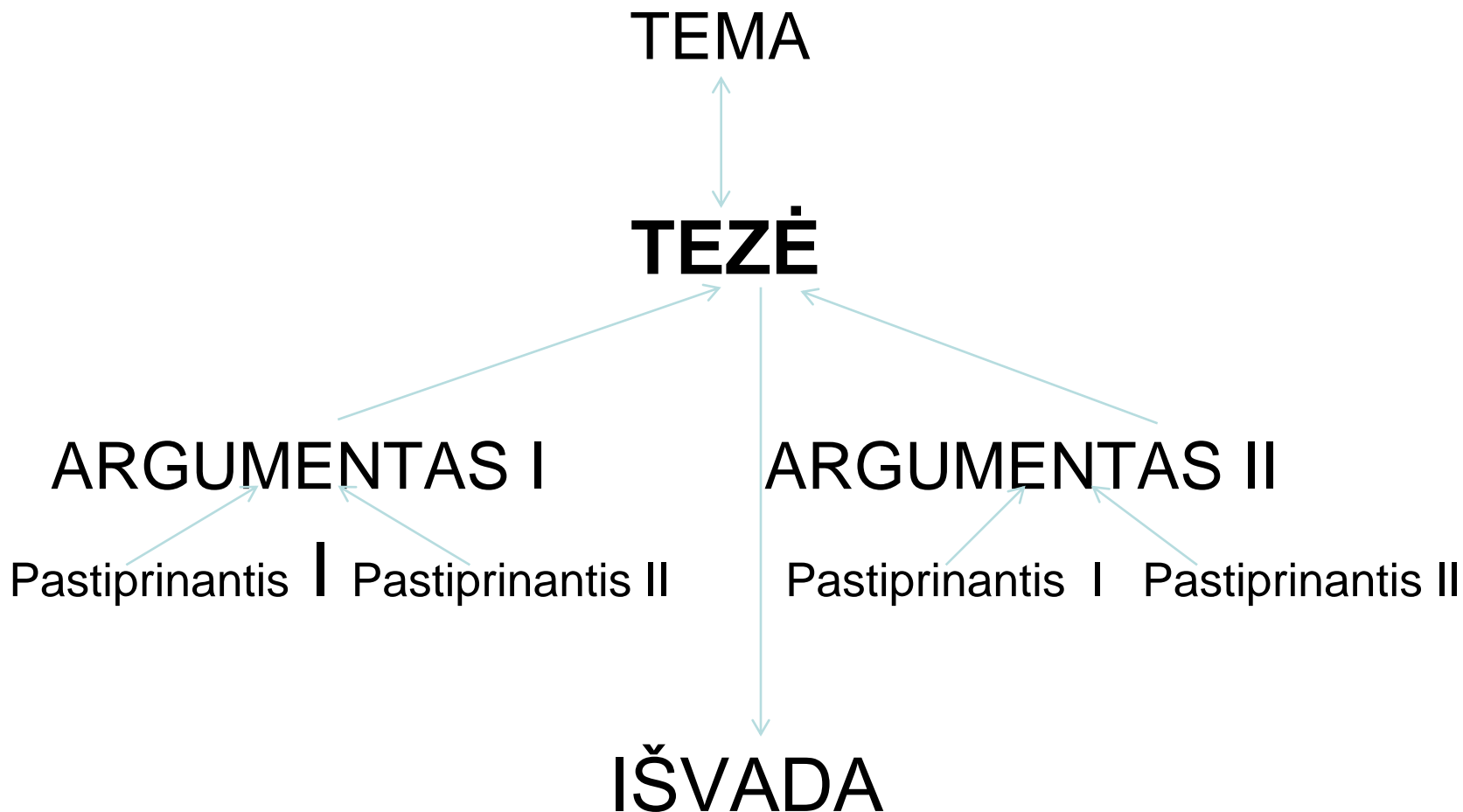
ŠĖTONINIS BARAVYKAS

Šėtoninio baravyko vaisiakūniai stambūs, mėsingi. Kepurėlė užauga iki 30 cm skersmens, o kotas iki 10 cm storio. Kepurėlės paviršius matinis, blyškiai pilkas, be rausvo ar rožinio atspalvio, paspaudus patamsėja – pasidaro žalsvai pilkas. Vamzdeliai gelsvi, iki 3 cm ilgio, o poros švelniai raudonos, karmino raudonumo, paspaudus – žalsvai melsvos. Kotas labai storas, jaunas – beveik apvalus, prie vamzdelių odiškai geltonas, žemiau – karmino raudonumo, pasipuošęs tokio pat raudonumo tinkleliu. Trama šviesi, beveik balta, perlaužus ar perpjovus truputį mėlynuoja, riešuto skonio, specifinio kvapo.

Šėtoniniai baravykai auga grupelėmis, pavieniui lapuočių miškuose, ypač ažuolynuose su liepomis, lazdynais. Rastas ir Vilniaus apylinkėse. Augimo laikas – vasara, ruduo.

Šėtoninis baravykas nevalgomas, silpnai nuodingas.

ARGUMENTUOJANTIS TEKSTAS

VILKAS TAUTOSAKOJE

Pagal liaudies pasakojimus , vilkas – daug žinantis ir žmogui lemiantis gera, jeigu jo nepamirštama.

1. Pakanka šv. Jurgio dieną piemenis pavalgydinti mėsa arba su kiaušiniu rankoje apeiti kiekvieną avį, kai jos pirmą dieną genamos į ganyklą, ir vilkas jų nepjaus.

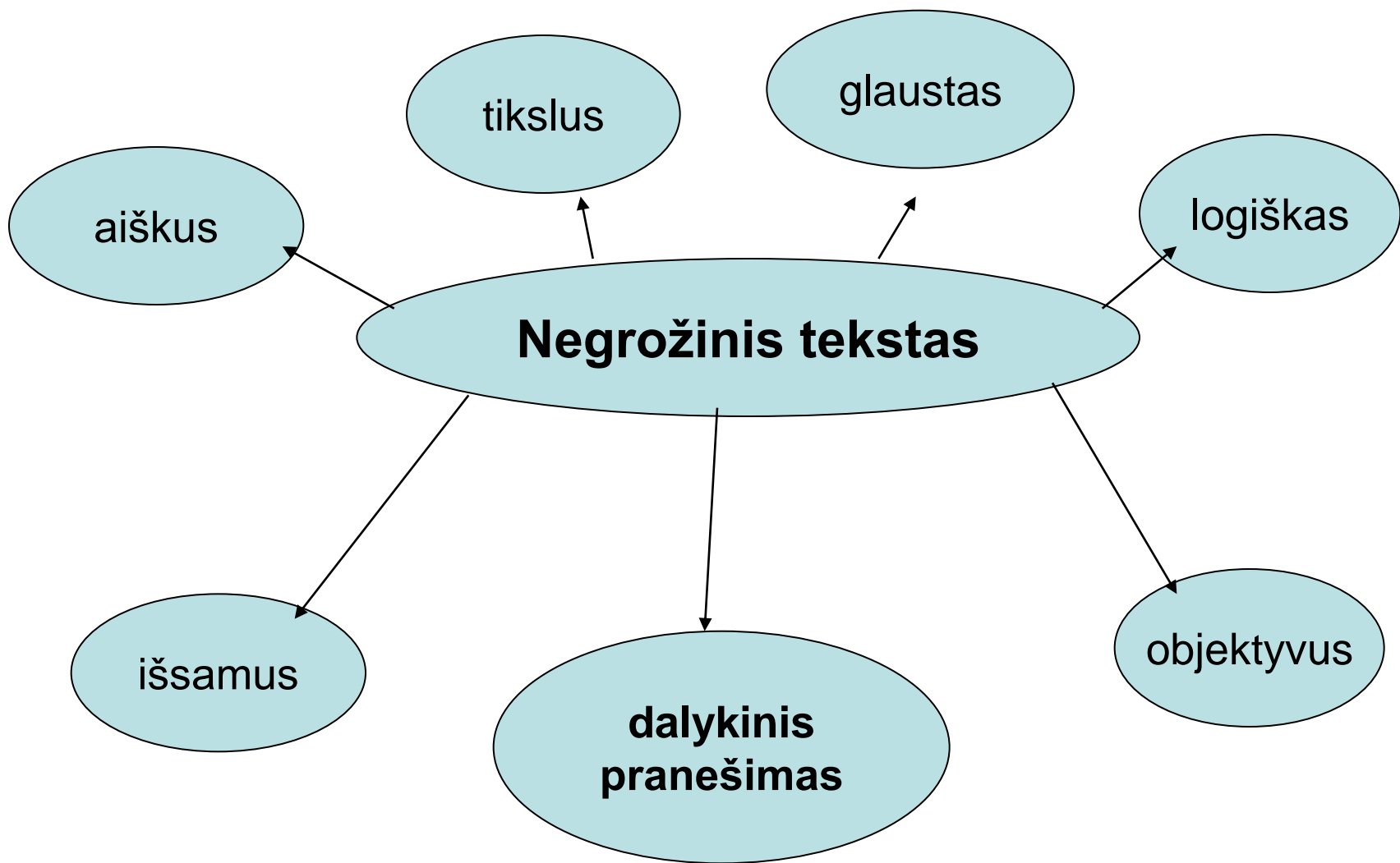
2. Jeigu kelionėje sutiksi vilką, turėsi laimę. Kai vilkas perbėga kelią, kelionė tikrai pasiseks. Laimingiausias bus tas, kuris pėdsaką pereis ar pervažiuos pirmas.

3. Vilkas gali padėti netekėjusioms. Pakanka jį susapnuoti ir susilauksi piršlių.

4. Būdamas teisėju, vilkas nuteisė asilą mirties bausme už tai, kad miegančiam žmogui suėdė vyžas.

Panašių gerų darbų vilkas padaręs daug.

(Giniūnas K. Vilkas, 1988, p. 64)

Vadovėlis kaip dalykinis tekstas

Klasė Medžiaga veiklai	I	II	III	IV
Sutartiniai ženklai	6/7 7/7	8 7/6	5 6	6 6
Žymėjimai	yra	yra	yra	yra
Skyr. tikslai	nėra	yra	yra	yra
Skyr. apibendr.	yra	yra	yra	yra
Klausimai, užduotys	1 - 3	2 – 4	2 – 6	3 – 7
Nuorodos į žinytus	0/4	13	11	21
Į internetą	0/1	3	2	6

Negrožiniai tekstai vadovėliuose

I klasės	II klasės	III klasės	IV klasės
kalba	kalba	kalba	kalba
Lietuva	Lietuva	tautosaka, etnogr.	tautosaka, etnogr.
Lietuvos simboliai	knyga	literatūra	literatūra
Europos Sąjunga	istorija	istorija	Istorija
šventės	menas	gamta	žurnalisto pokalbiai
menas	etnografija	geografija	atsiminimai
geografija	šventės	menas	menas
gamta	šeima	kelionių aprašymai	gamta
atsiminimai	gamta	atsiminimai	geografija
laiškai	atsiminimai	sveikinimai	instrukcijos
rašteliai	laiškai	laiškai	skelbimai
skelbimai	instrukcijos	žurnalisto pokalbiai	laiškai
instrukcijos	pokalbis telefonu	anketa	rašteliai
valgių receptai	technika	instrukcijos	žemėlapiai
tvarkaraštis	ūkininkavimas	Skelbimai	valgio receptai
		reklama	technika
		spaudos straipsniai	spaudos straipsniai

Dažniausi negrožinių tekstų analizės klausimai ir užduotys I – II klasėje

- Ką nauja sužinojai ...? Ką įdomaus perskaitei apie ...? Kuo įdomus ...?
- Perskaityk pažymėtą teksto dalį. Rask sakiniuose žodžius, kurie ...
- Rask teksto sakinius apie ...
- Pasakyk, kodėl reikia įsidėmėti ...
- Ar gerai įsiminei <...> požymius? Išvardyk. Kokių būna...?
- Kurioms mintims pritarti? Kodėl?
- Pats pasidaryk ... Išmokite ir pažaiskite ...
- Rask ir perskaityk apie <...> “Vaikų enciklopedijoje”.
- Atidžiai perskaityk ir įsidėmėk, kaip ...
- Paklausk tėvelių, paieškok internete ... Aplankyk (su tėveliais) ...
- Patyrinėk su namiškiais ... Patyrinėk, kurie ...
- Papasakok, kam reikalingas ...
- Kodėl <...> pavadino <...> vardu?
- Įsižiūrėk į nuotraukas. Mokytojo padedamas, išsiaiškink ...

Negrožinių tekstų analizės klausimai ir užduotys III – IV klasėje

Kas šiame skyriuje, tavo manymu, turėtų būti įdomiausia? Kas, tavo nuomone, šiame skyriuje tau bus svarbu? Kuris skyriaus kūrinys tau labiausiai patiko? Kodėl? Ką šiame skyriuje sužinojai, supratai apie ...? Ką manai jau mokąs, o ko tau reikėtų dar pasimokyti?

Kurios aprašymo detalės padėjo pažinti...? Kodėl tokius požymius aprašė ... ?

Kuriuos įpročius įsiminei? Ką nauja sužinojai apie ... ? Kas tau buvo įdomu?

Ar atidžiai skaitei? Kaip dega...? Ką veikia <...> ? Kokių priemonių jam reikia?

Kaip manai, kodėl žurnalistė taip pavadino savo straipsnį?

Kuriame pasakojime - tikras įvykis? Kuris panašus į pasaką?

Negrožinių tekstų analizės klausimai ir užduotys III – IV klasėje

Pagalvok, kada reikia tiksliai nupasakoti, kaip ...

Perskaityk ... Įsižiūrėk į nuotraukas. Kurioje nufotografuota ... ? Kurios detalės padėjo pažinti ... ?

Kieno ypatybes nusako išryškinti žodžiai? Kodėl žodžiai yra paryškinti?

Perskaityk trečiokų pasakojimus ... Kuris tau įdomesnis? Ką tu juose taisytum?

Susirask bibliotekoje knygą ... Apsilankykite <...> interneto svetainėje.

Įsižiūrėk į Lietuvos žemėlapi... Pasakyk ... Įsižiūrėk į planą. Ką įdomaus matai?

Perskaityk pirmą straipsnio pastraipą. Ką supratai, kokių protingų patarimų gavai skaitydamas ...? Ką apie <...> rašo <...> ?

Kuri <...> mintis, tavo manymu, labai svarbi?

Kokių sakinių daugiausia dalykiniame straipsnelyje?

Pritaikyk taisyklę ir suskirstyk ... Susiskirstykite į grupes, parašykite...

INTERAKTYVUSIS SKAITYMAS

1. Skaitymas, įsigilinimas į tekstą;
2. Pasidalijimas perskaityta informacija grupėje;
3. Klausimų formulavimas ir teikimas;
4. Teksto apmąstymas;
5. Vertinimas, įsivertinimas;
6. Viešasis pristatymas

Išvados

1. Yra du ryškiausi tekstų visumos poliai: grožiniai ir negrožiniai tekstai.
2. Svarbiausia negrožinių tekstų – ypatybė – jų dalykiškumas.
3. Negrožinio teksto skaitymas – vienas iš svarbiausių žinių apie pasaulį gavimo būdų, todėl negrožiniai tekstai labai svarbūs vaiko asmenybės formavimuisi, komunikavimo kompetencijos ugdymuisi.
4. Lietuvių kalbos vadovėliuose “Šaltinėlis”, “Naujasis šaltinis”, “Šaltinis” yra didelė negrožinių tekstų įvairovė, tačiau šie tekstai neturėtų būti vieninteliai ugdant mokinių gebėjimą skaityti tokio pobūdžio tekstus.
5. Pagrindinis negrožinių tekstų analizės tikslas – išmokti rasti juose reikiamą informaciją, skatinti mokinius jos ieškoti įvairiuose šaltiniuose, išmokti jais naudotis. Minėtuose vadovėliuose taikomi įvairūs būdai šiam tikslui pasiekti.
6. Pats vadovėlis – taip pat mokomasis tekstas, jis svarbus ugdant mokėjimo mokyti kompetenciją
7. Šiandien Lietuvoje trūksta išsamesnių tyrimų apie jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų negrožinių tekstų skaitymo gebėjimus, nėra sukurtos šiuolaikiškos darbo su tokiais tekstais metodikos, todėl šioje ugdymo srityje kyla daug problemų.